

Příloha č. 1: Hlubkový rozhovor s Janem Ždimerou, obrazovým redaktorem ČTK

Případové studie, které jsem v bakalářské práci předložila, jsem se rozhodla konzultovat s odborníkem z praxe, abych zjistila, jak problematiku manipulace fotografií nazírá on. V hlubkovém rozhovoru s Janem Ždimerou jsem se soustředila zejména na zachycení systému práce s fotografiemi v agenturním zpravodajství na konkrétním příkladu České tiskové kanceláře. Popsání tohoto systému jsem shledala jako zásadní zvláště v souvislosti s případy Reutersgate a zejména s falešnou posmrtnou fotografií Usámy bin Ládina.

Jan Ždimera vystudoval bakalářský obor Žurnalistika a magisterský obor Mediální studia v kombinaci se Sociologií na FSV UK v Praze. Od roku 2002 je obrazovým redaktorem České tiskové kanceláře.

1) Jaký je váš postoj jako editora k retušování a jiným úpravám zpravodajských fotografií? Kde byste nastavil hranice editace snímků tak, aby bylo možné je považovat za pravdivou reprezentaci reality?

- Základním pravidlem při tvorbě a editaci zpravodajských fotografií je právě to, že by měly maximálně pravdivě reprezentovat realitu. Věrnost realitě je přesně tou hranicí, přes kterou by žádný fotoreportér neměl jít. Retušování ve smyslu odstraňování předmětů, které do snímku „nepatří“, nebo které ho nějakým způsobem ruší, je zcela nepřijatelné. Například nástroj *Klonovací razítko* ve Photoshopu je v agentuře striktně zakázáno používat. Jedinou výjimkou, kterou se ale i přesto snažíme používat co nejméně, je odstraňování mechanických nečistot, které se na fotografii dostanou z čipu nebo z objektivu. Používáme ho pouze v případech, kdy je zcela evidentní, že jde právě o nečistotu. Problémům s nečistými čipy a objektivy se snažíme spíše předcházet jejich pravidelným čištěním.

2) Jak má pravidla pro upravování fotografií nastavené ČTK? Jaké úpravy fotografií jsou ve vaší práci běžné?

- Naším úkolem jako fotoreportérů je co nejvěrněji zobrazit realitu. V obrazové redakci ČTK používáme v podstatě jen tři typy nástrojů. Základním, naprosto standardním editačním nástrojem fotoreportéra, kromě toho, že komponuje již při fotografování, je *výřez*. Tato úprava je přijatelná v podstatě za všech okolností. Přičemž platí, že to, co nelze oříznout, by na fotografii mělo zůstat. Kromě výřezu používáme také *úpravy jasů, kontrastu a barevného podání*, ve Photoshopu tedy nástroje *Křivky, Úrovně, Odstín a Sytost a Vyvážení barev*. Všechny tyto nástroje používáme ale pouze v tom smyslu, abychom se co nejvíce přiblížili tomu, jak vypadala původní realita. Každá manipulace s informacemi by nám jako agentuře uškodila a osobně si nedokážu představit situaci, kdy by tomu bylo naopak. Lepším řešením je v krajní situaci nevydat nic, než vydat lež.

3) Jakým způsobem probíhá v agentuře práce s fotografií a dohled nad tím, zda fotografie nevznikla například spojením více snímků? Počítáte s takovou variantou, nebo spoléháte na profesionalitu fotoreportérů?

- V redakci se snažíme pracovat systémem „Dvojích očí“, to znamená, že jeden editor fotografie od fotoreportéra přijme, z jeho autorského výběru udělá svůj další výběr, případně si od reportéra vyžádá další snímky. Někdy editor provádí také výřezy, nebo fotografie upraví barevně, tonálně. Potom fotografie odešle vydávajícímu redaktorovi, který provede poslední kontrolu snímků, kde je poslední příležitost případné nesrovnalosti odhalit. Každá fotografie, která u nás vzniká, prochází tedy rukama fotoreportéra, fotoeditora a v ideálním případě ještě fotoeditora ve funkci vedoucího vydání. Především ale věříme v profesionalitu našich fotoreportérů a v to, že dodržují psaná i nepsaná pravidla, která v rámci agentury platí.

4) Pokud by došlo k odhalení nepovolené manipulace fotografie ze strany reportéra uvnitř ČTK, máte pro takovou situaci předem stanovený další postup?

- V případě, že by k něčemu takovému došlo, reportér by byl samozřejmě v rámci naší organizační struktury donucen převzít za svůj čin zodpovědnost. Během doby, kterou v ČTK pracuji, k ničemu takovému v rámci naší vlastní fotografické produkce nedošlo.

5) V jaké formě se fotografie do agentury odevzdávají? Předkládají reportéři originální RAW soubory? Automaticky nebo jen v případě pochybností?

- Fotoreportéři standardně fotografie z důvodu snadného přenosu odevzdávají ve formátu JPEG. Ostatní je už na osobním výběru fotoreportéra. RAW formát fotografií po fotoreportérech standardně nevyžadujeme. Za dobu, kterou v ČTK působím, se nestalo, aby některý z fotoreportérů musel z důvodů pochybností předkládat originální fotografii.

6) Případné úpravy fotografií provádějí přímo reportéři nebo editoři?

- Fotografie ve většině případů upravují sami fotografové, některé úpravy provádějí také obrazoví editoři. Fotoreportéři provádějí téměř vždy alespoň základní výřez a základní barevné korekce. V případě výjimečných situací, takzvaných „fastů“,

jakými jsou například velmi očekávané události nebo probíhající sportovní utkání, kdy potřebujeme fotografii odbavit nejvyšší možnou rychlostí, fotoreportéři odesílají reportáž zcela bez svých vlastních zásahů, přičemž veškeré úpravy fotografií provádějí přímo editoři.

7) Jak je to s přebíráním fotografií z dalších zdrojů? Jak ověřujete věrohodnost dané fotografie? Spoléháte se například na dobrou pověst tiskové agentury, která fotografie poskytuje, nebo se fotografiemi nějak více zabýváte?

- Naše kompletní zpravodajství sestává ze dvou základních zdrojů: domácí zpravodajství vytváříme my, další složkou je agenturní zpravodajství ze zahraničí, které nám generálně dodává agentura AP, která je naší zdrojovou agenturou. Máme od ní tedy veškeré zahraniční zpravodajství, s výjimkou zpravodajství od našich zahraničních zpravodajů a s výjimkou zahraničních cest našich ústavních činitelů, se kterými například cestuje náš zpravodaj. Důvěřujeme tomu, že to, co agentura AP vydává, má ověřené, vyzdrojované a náležitě ošetřené. I jejich zpravodajství samozřejmě sestává z více zdrojů – fotografie, které publikují, pocházejí od jejich kmenových fotoreportérů, dále například od národních agentur nebo jednotlivých institucí (ministerstva jednotlivých států, NASA, armáda). Všechny tyto zdroje musí mít samozřejmě prověřené. Pokud tomu tak není, agentura má povinnost upozornit své odběratele na fakt, že informaci nebylo možné věrohodně ověřit, případně připojit informaci o tom, za jakých okolností daná fotografie vznikla.

8) Když přebíráte fotografii z tiskové agentury nebo jiného média, ale například přímo od jedné ze zúčastněných stran, procházejí fotografie přísnějším procesem ověřování pravdivosti?

- Pokud přebíráme fotografii od jiných zdrojů, musíme si být v první řadě jistí tím, že instituce, která nám fotografii poskytuje, je skutečně zdrojem tohoto snímku. V případě, že přebíráme fotografii například od různých státních institucí, jejichž okruh je předem stanovený, (jedná se například o hasiče nebo policii) je věrohodnost fotografií daná důvěrou v instituci samou. V případě určitých zájmových skupin, které mají tendenci prezentovat situaci určitým tendenčním způsobem, pak zveřejnění fotografií probíhá samozřejmě s rozvahou. Jakmile je u fotografie uveden její zdroj, tak za správnost této informace ručí primárně tento

zdroj. Absolutní zodpovědnost za správnost uveřejněné fotografie nese ČTK pouze v případech, kdy zdroj zůstane anonymní, a fotografii budeme kreditovat pouze my sami. Základem pro přebírání jakýchkoliv informací je pro nás důsledné zdrojování.

9) Co vidíte jako největší problém v souvislosti s upravováním zpravodajských fotografií?

- Jakkoliv nechci bagatelizovat hrozbu manipulace vzniklou digitální postprodukcí, já osobně jako největší problém chápu nikoliv následnou editaci snímků, ale fotografie nereálných, nepravdivých situací, které byly zinscenovány, připraveny přímo pro novináře určitou zájmovou skupinou, například jednou ze stran v nějakém konfliktu. Pokud vyretušujete fotografii, je to úprava, kterou lze odhalit. Pokud ale někdo zrežuruje přímo pro média nějakou scénu, je to problém mnohem závažnější.

10) Žijeme v rychlé době. Informace neuvěřitelně rychle stárnou. Vidíte problém zrychlování zpravodajství jako jeden z faktorů, které zvedají nároky kladené na fotoreportéry a celkově fotografické zpravodajství?

- Zrychlování samozřejmě je problém. Celý proces od pořízení fotografie po její publikaci se s digitalizací velmi zrychlil. Zároveň s tím také výrazně narostlo množství fotografií, které fotografové pořídí a které je třeba do reportáží vybrat. Standardní denní produkce fotografií, které naše obrazové oddělení vydá, se pohybuje od 300 do 500 snímků, přičemž počet fotografií, ze kterých toto výsledné číslo vyselektujeme, je přibližně desetkrát vyšší. Naší nejvyšší hodnotou ale zároveň pořád zůstává spolehlivost, která má vždy přednost před rychlostí.

11) Mnoho případů manipulace digitálních fotografií je odhaleno lidmi mimo média, často z bloggerské komunity. Vidíte to jako selhání vnitřních kontrolních mechanismů médií?

- Myslím, že spíše, než o selhání kontrolních mechanismů, jde o individuální pochybení, o případy, kdy editor nebyl z nějakého důvodu dostatečně pozorný a přehlédnul něco, co přehlédnout neměl. Myslím, že to, jak v tomhle ohledu fungují blogy, je výborné. Říká se, že média jsou hlídacím psem demokracie, a je

jedině dobře, že existují nezávislí jedinci, kteří kontrolují obsah médií a vytváří se tak zpětná vazba.

12) Na druhou stranu – zpravodajských fotografií, které by byly výrazně zmanipulované, je stále malé procento oproti celkovému objemu fotografického zpravodajství. O případech, kdy se manipulaci podařilo odhalit, se ale neustále mluví. Blogy a různá nezávislá média tak z digitální manipulace možná dělají větší problém, než jaký to ve skutečnosti je. Co si o tom myslíte vy?

- Myslím, že událostí, které mají potenciál manipulace, je z celkového objemu zpravodajských fotografií naprosté minimum. V některých případech se reportér snaží zakrýt své vlastní selhání, nějak „vylepšit“ nepodařenou fotografii, takový obrazový „purismus“ bych hodnotil spíše jako smutné pochybení a určitou devalvací dosavadní vlastní práce, než jako téměř kriminální čin, jak to často hodnotí právě bloggerská komunita.

13) Co si myslíte o ztmavení fotografie O. J. Simpsona na obálce týdeníku Time? Odklonil se zde Time od snahy pravdivě informovat, či ztmavením pleti přímo recipientům navrhl, že je O. J. Simpson viněn?

- Detailně případ neznám, ale myslím, že se jedná o narušení objektivitu, snahy o pravdivou reprezentaci. Interpretace tohoto případu je samozřejmě sporná. Z profesního hlediska takový zásah odsuzuju, ale naprosto nerozumím motivaci, která Time vedla k tomu, aby fotografii takovýmto způsobem editoval. Problém pochopitelně je, že se to stalo prestižnímu zpravodajskému magazínu. Myslím, že si tím Time spíše uškodil. Je to metoda, kterou by si neměl dovolit používat. Problém s interpretací téhle editace, který v případě já osobně vidím, bych popsal srovnáním s Entropou Davida Černého. Uspořádání dálnic na mapě Německa mnoho lidí přečetlo jako hákový kříž. Stejná interpretace se objevila i v médiích. Když byla ale předložena Černému, striktně ji popřel s tím, že pokud někoho tato interpretace napadá, je to především jeho problém, že v černého umělecké interpretaci Německa hákový kříž vidí. A já myslím, že v případě O. J. Simpsona je to trochu podobně – je to v první řadě hra s předsudky a stereotypy.

14) Na případ Reutersgate upozornila bloggerská komunita. Kauzu se podařilo odhalit v podstatě kvůli velmi špatně provedenému photoshoppingu. To logicky vyústí v otázku po tom, zda by se manipulaci podařilo odhalit, pokud by byla editace lépe provedena. Vidíte kauzu Reutersgate jako selhání kontrolních mechanismů uvnitř Reuters?

- Editace fotografie, provedená Adnanem Hajjem byla velmi amatérská, zároveň je velmi výrazným porušením základních pravidel fotožurnalistiky. Fotografie byla upravena velmi neodborně a o to horší světlo tento případ vrhá na práci editora, který měl na fotografii dohlížet. Případ Reutersgate vidím jako závažné pochybení editora.

15) Jaký je Váš názor na fotografie, které byly výrazně editovány ve Photoshopu (například fotografie Klavse Bo Christensena), nedošlo ale ke změně obsahu fotografie, pouze výrazné barevné úpravě? Patří takové fotografie s „HDR vzhledem“ do zpravodajství? Jedná se o narušení integrity obrazu nebo ne?

- Práce s fotkou, kterou v tomhle případě Christensen ukázal, atakuje city svou barevností, výrazem. Ačkoliv se nedopustil manipulace s obsahem, takové úpravy fotografií do zpravodajství jednoznačně nepatří. Dopustil se zásadní manipulace s realitou.

16) Jaký je příběh Usámovy fotografie? Od koho jste jí přebrali? Pochybovali jste nad její pravdivostí? Ověřovali jste jí nějak? Proč jste se jí rozhodli zveřejnit?

- Tato fotografie k nám do ČTK přišla z AP, která ji převzala od pákistánské televize, přišla do ČTK v takzvaném nočním režimu, kdy veškeré fotografie z AP putují k našim odběratelům automaticky. Je ale pravda, že ranní směna následující den snímek znovu vydala – jednalo se o nejdůležitější událost dne, takže jsme se k ní samozřejmě snažili poskytnout klientům maximum materiálu. Popisek u snímku žádné podezření z manipulace nevzbuzoval. Ovšem v momentě, kdy AP vydala storno snímku se zdůvodněním, že jeho pravdivost nelze nezávisle ověřit, jsme jej také okamžitě vyřadili ze servisu i z fotobanky a upozornili jsme naše klienty, aby snímek nepoužívali. Problémem v posuzování této fotografie byl také fakt, že byla nesmírně nekvalitní. Není to klasická fotografie, jedná se o snímek obrazovky televize. Technická kvalita tohoto

snímku byla naprosto minimální. Kdyby se jednalo o fotku vysoké technické kvality, bylo by mnohem komplikovanější jí takovýmto způsobem zmanipulovat, aniž by se na to okamžitě nepřišlo.

17) S fotografií se manipulovalo a používala se jako prostředek přesvědčování, propagandy i před nástupem digitální techniky. Myslíte, že je teď situace horší, nebo se o manipulaci pouze více mluví a ví?

- S fotografií se manipulovalo odjakživa, dnes se o problému více ví a hodně se o manipulacích mluví. Myslím, že celý tento problém se tím, jak je svět propojený, rychlým sdílením informací, daří udržovat v přijatelných mezích. Možnost okamžité reakce, a existence dalších zdrojů informací je nejlepší prevence, jak zabránit tomu, aby se manipulace zpravodajských fotografií stala běžnou praxí. Apriorní nedůvěra v informace, které jsou nám předkládány, je vlastně zdravá.

18) Jak se díváte na editaci fotografie z Bílého domu, kde prezident Obama společně s dalšími vrcholnými představiteli státu sleduje průběh operace proti Usámu bin Ládinovi? Samotná fotografie je ikonická, byla médií hojně přebírána. V podmínkách užití fotografie se výslovně píše, že nesmí být žádným způsobem manipulována, přesto se dvě periodika manipulace dopustila, chasidský Di Tzeitung a Di Voch z fotografie vymazaly Hillary Clintonovou a Audrey Tomasovou. Jak se díváte na tuto kauzu?

- Tato kauza je skoro až neuvěřitelná, postup inkriminovaných listů je nejen hrubě neprofesionální, ale ještě navíc dětinsky naivní a hloupý - snaha manipulovat fotografii, která je s ohledem na závažnost zobrazované události masivně medializována všemi dostupnými prostředky, takže se čtenáři Di Tzeitung a Di Voch zákonitě museli setkat i s její originální verzí, je smutná i směšná zároveň. Z kategorie neuvěřitelných je i následné vysvětlení redakcí, že snímek upravily z náboženských důvodů. Jediné dvě možnosti přitom byly a jsou jasné - buď snímek otisknout v originální verzi, anebo jej netisknout vůbec. Nic mezi tím.

19) V roce 2010 přední egyptský státní deník manipuloval fotografii z Bílého domu, na které je egyptský prezident Husní Mubarak společně s izraelským premiérem Benjaminem Netanjahuem, americkým prezidentem Barackem Obamou, předsedou palestinské samosprávy Mahmúdem Abbásem a jordánským králem Abdulláhem II. Původně byl na fotografii vepředu prezident Obama, deník fotografii editoval tak, že vepředu jde Husní Mubarak. Jak se díváte na tuto editaci? Chápete její smysl jako persvazivní?

- Zde se opět jedná o případ až tragikomické naivity a hlouposti, nejspíš zapříčiněné snahou vládního listu zalíbit se prezidentu Mubarakovi a vnutit egyptskému lidu pocit, že jeho "vůdce" kráčí přede všemi. Ovšem necháme-li stranou amatérské provedení oné montáže, naivní a nesmyslná je v první řadě sama "idea" zmanipulovaného snímku - proč by měl Baracka Obamu provázet po Bílém domě Husní Mubarak?